

PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG Ở VIỆT NAM

(SÁCH THAM KHẢO)

ISBN: 978-604-79-3620-5

9 786047 936205

Giá: 125.000đ

PGS.TS. HÀ VĂN SỰ
TS. LÊ NGUYỄN DIỆU ANH
(Đồng chủ biên)

PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG Ở VIỆT NAM

TRƯỜNG ĐẠI HỌC THƯƠNG MẠI
THUONGMAI UNIVERSITY

PGS.TS. Hà Văn Sự, TS. Lê Nguyễn Diệu Anh
(Đồng chủ biên)

PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG Ở VIỆT NAM

(SÁCH THAM KHẢO)

NHÀ XUẤT BẢN TÀI CHÍNH

TRƯỜNG ĐẠI HỌC THƯƠNG MẠI
THUONGMAI UNIVERSITY

PGS.TS. Hà Văn Sự - TS. Lê Nguyễn Diệu Anh
(Đồng chủ biên)

PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG Ở VIỆT NAM

(SÁCH THAM KHẢO)

NHÀ XUẤT BẢN TÀI CHÍNH

MỤC LỤC

MỤC LỤC	i
DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT	vii
DANH MỤC HÌNH VẼ	xi
DANH MỤC BẢNG BIỂU	xiii
LỜI NÓI ĐẦU	1

CHƯƠNG 1

MỘT SỐ VẤN ĐỀ CHUNG VỀ PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG

1.1. PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG VÀ PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG	7
1.1.1. Phát triển bền vững	7
1.1.2. Phát triển thương mại theo hướng phát triển bền vững	20
1.2. NỘI DUNG VÀ TIÊU CHÍ PHẢN ẢNH PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG	29
1.2.1. Nội dung cơ bản của phát triển thương mại theo hướng bền vững	29
1.2.2. Các tiêu chí phản ánh sự phát triển thương mại theo hướng bền vững	33

1.3. CÁC NHÂN TỐ ẢNH HƯỞNG ĐẾN SỰ PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG CỦA CÁC QUỐC GIA	43
1.3.1. Nhóm nhân tố thuộc về mô hình phát triển kinh tế.....	43
1.3.2. Nhóm nhân tố thuộc về toàn cầu hoá và tự do hoá thương mại	45
1.3.3. Nhóm nhân tố thuộc về trình độ phát triển kinh tế.....	46
1.3.4. Nhóm nhân tố thuộc về doanh nghiệp và người tiêu dùng.....	49

CHƯƠNG 2

KINH NGHIỆM QUỐC TẾ VÀ BÀI HỌC RÚT RA CHO VIỆT NAM ĐỐI VỚI PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG

2.1. HỘI NHẬP QUỐC TẾ VÀ SỰ CẦN THIẾT PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG CỦA CÁC QUỐC GIA	52
2.1.1. Hội nhập quốc tế và sự phát triển bền vững của các quốc gia.....	52
2.1.2. Sự cần thiết và những vấn đề đặt ra cho phát triển thương mại theo hướng bền vững của các quốc gia trong bối cảnh hội nhập quốc tế	60

2.2. KINH NGHIỆM CỦA MỘT SỐ QUỐC GIA TRONG PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG.....	68
2.2.1. Kinh nghiệm của Trung Quốc.....	68
2.2.2. Kinh nghiệm của Thái Lan.....	82
2.2.3. Kinh nghiệm của Singapore	87
2.2.4. Kinh nghiệm căn bệnh Hà Lan.....	93
2.3. BÀI HỌC KINH NGHIỆM RÚT RA CHO VIỆT NAM ĐỐI VỚI PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG.....	94

CHƯƠNG 3

THỰC TRẠNG PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

3.1. KHÁI QUÁT CHUNG VỀ PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI CỦA VIỆT NAM	99
3.1.1. Thực trạng phát triển thương mại nội địa.....	99
3.1.2. Thực trạng phát triển thương mại quốc tế.....	103
3.2. THỰC TRẠNG PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG CỦA VIỆT NAM.....	108
3.2.1. Thực trạng phát triển quy mô thương mại theo hướng bền vững	108
3.2.2. Thực trạng phát triển cơ cấu thương mại theo hướng bền vững	115

3.2.3. Thực trạng chất lượng phát triển thương mại theo hướng bền vững	125
---	-----

CHƯƠNG 4

PHÂN TÍCH VÀ ĐÁNH GIÁ THỰC TRẠNG CHÍNH SÁCH PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG Ở VIỆT NAM

4.1. BỐI CẢNH PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI VÀ VẤN ĐỀ ĐẶT RA CHO PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG Ở VIỆT NAM.....	149
4.1.1. Bối cảnh phát triển thương mại theo hướng bền vững của Việt Nam	149
4.1.2. Vấn đề đặt ra cho phát triển thương mại theo hướng bền vững của Việt Nam	156
4.2. THỰC TRẠNG CHÍNH SÁCH PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG Ở VIỆT NAM.....	160
4.2.1. Chính sách đối với mặt hàng	162
4.2.2. Chính sách đối với thương nhân	169
4.2.3. Chính sách thị trường	172
4.2.4. Chính sách phát triển kết cấu hạ tầng thương mại	187

4.3. ĐÁNH GIÁ VỀ NHỮNG THÀNH CÔNG VÀ HẠN CHẾ CỦA PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG Ở VIỆT NAM....	193
4.3.1. Những thành công của phát triển thương mại theo hướng bền vững ở Việt Nam.....	193
4.3.2. Những hạn chế của phát triển thương mại theo hướng bền vững ở Việt Nam.....	196
4.3.2. Nguyên nhân của những hạn chế về phát triển thương mại theo hướng bền vững ở Việt Nam .	208

CHƯƠNG 5

ĐỊNH HƯỚNG VÀ GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG TRONG BỐI CẢNH HỘI NHẬP QUỐC TẾ CỦA VIỆT NAM

5.1. MỘT SỐ QUAN ĐIỂM VÀ ĐỊNH HƯỚNG PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG CỦA VIỆT NAM	212
5.1.1. Một số dự báo về bối cảnh phát triển thương mại của Việt Nam.....	212
5.1.2. Quan điểm cho việc phát triển thương mại theo hướng bền vững của Việt Nam	226
5.1.3. Những định hướng phát triển thương mại theo hướng bền vững của Việt Nam	229

5.2 GIẢI PHÁP CHỦ YẾU NHẪM PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG CỦA VIỆT NAM	236
5.2.1. Nhóm giải pháp chung về phát triển thương mại theo hướng bền vững	236
5.2.2. Nhóm giải pháp phát triển thương mại nội địa theo hướng bền vững	250
5.2.3. Nhóm giải pháp phát triển thương mại quốc tế theo hướng bền vững	264
KẾT LUẬN	280
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	284

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

Chữ viết tắt	Tiếng Anh	Tiếng Việt
ADB	Asian Development Bank	Ngân hàng Phát triển Châu Á
AFTA	ASEAN Free Trade Area	Khu vực mậu dịch tự do ASEAN
APEC	Asia-Pacific Economic Cooperation	Diễn đàn hợp tác kinh tế Châu Á – Thái Bình Dương
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations	Hiệp hội các Quốc gia Đông Nam Á
ASEM	The Asia-Europe Meeting	Diễn đàn hợp tác Á - Âu
CFC	Chlorofluorocarbon	Chất chlorofluorocarbon
FDI	Foreign Direct Investment	Đầu tư trực tiếp nước ngoài
FTA	Free Trade Agreement	Hiệp định Thương mại tự do
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade	Hiệp ước chung về thuế quan và mậu dịch

Chữ viết tắt	Tiếng Anh	Tiếng Việt
GDP	Gross Domestic product	Tổng sản phẩm quốc nội
GPI	Genuine Progress Indicator	Chỉ số tiến bộ đích thực
IISD	International Institute for Sustainable Development	Viện Quốc tế về Phát triển bền vững
IMF	International Monetary Fund	Quỹ tiền tệ quốc tế
ITC	International Trade Center	Trung tâm Thương mại Quốc tế
IUCN	International Union for Conservation of Nature and Natural Resources	Liên minh bảo tồn thiên nhiên quốc tế
LDC	Least Developed Country	Nước kém phát triển nhất
MDG	Millennium Development Goals	Mục tiêu thiên niên kỷ
NCIF	National Center for Socio – Economic Information Forecast	Trung tâm thông tin Dự báo Kinh tế - Xã hội Quốc gia

Chữ viết tắt	Tiếng Anh	Tiếng Việt
ODS	Ozone Depleting Substance	Chất làm cạn ozone
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development	Tổ chức hợp tác và phát triển kinh tế
SIA	Sustainability Impact Assessments	Đánh giá tác động bền vững thương mại
SIDS	Small Island Developing states	Quốc đảo nhỏ đang phát triển
SITC	Standard International Trade Classification	Phân loại tiêu chuẩn thương mại quốc tế
SVE	Small Vulnerable Economic	Nền kinh tế nhỏ và dễ bị tổn thương
TBT	Technical Barriers to Trade	Hàng rào kỹ thuật
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development	Hội nghị Liên Hiệp Quốc về Thương mại và Phát triển
UNEP	United Nations Environment Programme	Chương trình Môi trường Liên Hiệp Quốc

Chữ viết tắt	Tiếng Anh	Tiếng Việt
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization	Tổ chức Phát triển Công nghiệp Liên Hiệp Quốc
WB	World Bank	Ngân hàng Thế giới
WCED	World Commission for Environment and Development	Ủy ban Môi trường và Phát triển Thế giới
WTO	World Trade Organization	Tổ chức Thương mại Thế giới

DANH MỤC HÌNH VẼ

Hình 1.1: Công thức phát triển kinh tế.....	8
Hình 1.2: Mô hình ba vòng tròn giao nhau	14
Hình 1.3: Mô hình tam giác	14
Hình 1.4: Mô hình bốn cực	15
Hình 1.5: Mô hình quả trứng	17
Hình 1.6: Mô hình ba hình tròn đồng tâm.....	17
Hình 1.7: Mô hình cân bằng bền vững hai tầng.....	18
Hình 3.1: Kim ngạch xuất nhập khẩu hàng hoá của Việt Nam so với một số nước trong khối ASEAN năm 2021	104
Hình 3.2: Tổng mức lưu chuyển hàng hoá bán lẻ giai đoạn 2000 - 2021.....	109
Hình 3.3: Tốc độ tăng trưởng kim ngạch xuất nhập khẩu hàng hoá của Việt Nam giai đoạn 1995 -2021...	111
Hình 3.4: Cán cân thương mại Việt Nam giai đoạn 1995 - 2021	113
Hình 3.5: Cơ cấu hàng hoá xuất khẩu của Việt Nam theo nhóm hàng giai đoạn 1995 - 2021.....	116
Hình 3.6: Cơ cấu hàng hoá nhập khẩu của Việt Nam theo nhóm hàng giai đoạn 1995 -2021.....	117
Hình 3.7: Cơ cấu hàng xuất khẩu theo tiêu chuẩn ngoại thương giai đoạn 1995 - 2021	120

Hình 3.8: Cơ cấu hàng nhập khẩu theo tiêu chuẩn ngoại thương giai đoạn 1995 - 2021	121
Hình 3.9: Chuỗi giá trị toàn cầu.....	127
Hình 3.10: Đóng góp thương mại trong GDP của Việt Nam giai đoạn 1995 - 2021	130
Hình 3.11: Đóng góp của các thành phần kinh tế vào cán cân thương mại giai đoạn 1995 - 2021.....	131
Hình 3.12: Xuất khẩu tài nguyên Việt Nam giai đoạn 1995 - 2019	133
Hình 3.13: Mối tương quan giữa sản lượng gỗ khai thác và diện tích rừng tự nhiên giai đoạn 1995 -2021 ..	134
Hình 3.14: Lượng khí thải CO2 bình quân đầu người của Việt Nam và các quốc gia giai đoạn 1995-2020 .	135
Hình 3.15: Tốc độ tăng lượng khí thải CO2 của Việt Nam và các quốc gia giai đoạn 1995 - 2020.....	137
Hình 3.16: Cơ cấu lao động thương mại Việt Nam giai đoạn 2005 - 2021.....	139
Hình 3.17: Thu nhập bình quân lao động thương mại trong khu vực Nhà nước giai đoạn 2005 - 2021.....	139
Hình 4.1: Tăng trưởng GDP của Việt Nam so sánh với các nước	158
Hình 5.1: Dự báo tổng mức bán lẻ hàng hoá và doanh thu dịch vụ tiêu dùng.....	213

DANH MỤC BẢNG BIỂU

Bảng 3.1: Tỷ lệ nội địa hoá hàng xuất khẩu.....	128
Bảng 4.1: Tổng hợp các vụ kiện liên quan đến biện pháp phòng vệ thương mại Việt Nam đến 31/12/2019	185

LỜI MỞ ĐẦU

Toàn cầu hoá là một quy luật khách quan của thời đại ngày nay. Tham gia toàn cầu hoá và hội nhập quốc tế mang lại nhiều lợi ích cho các quốc gia như phát triển xuất nhập khẩu, mở rộng thị trường, góp phần thúc đẩy lực lượng sản xuất... Tuy nhiên, những tác động tiêu cực của nó đến hầu hết mọi mặt của đời sống kinh tế, xã hội, môi trường cũng không nhỏ, đặc biệt đối với các nước đang và kém phát triển. Hội nhập quốc tế góp phần thúc đẩy xuất khẩu, đặc biệt là xuất khẩu nguyên liệu thô và hàng sơ chế, dẫn đến việc cạn kiệt nguồn tài nguyên thiên nhiên và huỷ hoại môi trường nghiêm trọng. Những cảnh báo về một sự phát triển không bền vững đang là thách thức đối với các quốc gia tham gia vào hội nhập quốc tế.

Phát triển bền vững là quá trình thế hệ hôm nay phát triển mà không làm phương hại đến thế hệ tương lai. Với quan niệm đó, phát triển bền vững đòi hỏi sự phối hợp, lồng ghép ba vấn đề cơ bản: Tăng trưởng kinh tế, công bằng xã hội và bảo vệ môi trường. Trong quá

trình hội nhập quốc tế, thương mại đã trở thành lĩnh vực tiên phong, quan hệ thương mại đi trước mở đường cho quan hệ ngoại giao chính thức giữa các quốc gia. Là một ngành của nền kinh tế quốc dân, thương mại có vai trò quan trọng trong nền kinh tế. Phát triển thương mại chính là con đường để khai thác những tiềm năng và thế mạnh của quốc gia, thu hút đầu tư nước ngoài, đẩy mạnh thực hiện công nghiệp hóa- hiện đại hóa đất nước, hướng tới mục tiêu phát triển bền vững. Việc mở cửa thị trường, tăng cường hội nhập cùng với mục tiêu đảm bảo phát triển thương mại theo hướng bền vững là một vấn đề bức thiết, thu hút sự quan tâm của Nhà nước, tổ chức và mọi thành viên trong xã hội. Các quốc gia cần thiết phải xây dựng chiến lược phát triển thương mại theo hướng bền vững phù hợp với thực lực và lợi thế của quốc gia mình. Một chính sách thương mại thực sự bền vững cũng sẽ tránh được sự phụ thuộc quá mức vào tài nguyên thiên nhiên, cam kết các tiêu chuẩn môi trường cao trong các hiệp định thương mại và hạn chế ô nhiễm không khí và nước.

Liên hệ với Việt Nam, toàn cầu hoá và hội nhập quốc tế đã đem lại những bước tiến đáng kể cho nền kinh tế Việt Nam. Sau khi thực hiện chính sách đổi mới, Việt Nam đã mở rộng quan hệ hợp tác với các nước, ký

các hiệp định song phương, đa phương. Tính đến năm 2022, Việt Nam đã tham gia 18 FTA song phương và đa phương, nếu 18 FTA có hiệu lực thì tổng số đối tác của Việt Nam tăng lên 57 quốc gia. Từ một quốc gia nghèo đói và thiếu lương thực sau chiến tranh năm 1975, Việt Nam đã trở thành một trong những quốc gia xuất khẩu hàng đầu thế giới như gạo, cà phê... Tổng kim ngạch xuất khẩu hàng của Việt Nam những năm gần đây nhìn chung năm sau cao hơn năm trước, kim ngạch xuất khẩu năm 2021 đạt 336.166,80 triệu USD, và là năm thứ sáu liên tiếp xuất siêu. Năm 2021, Việt Nam có độ mở kinh tế là 200%; GDP tăng 7,02%; vốn đầu tư cho phát triển với tổng số vốn đăng ký là 419.884,12 triệu USD với 38.854,3 dự án đầu tư nước ngoài còn hiệu lực. Hội nhập quốc tế góp phần tạo nên nhiều phương thức kinh doanh hiện đại (năm 2021, cả nước có khoảng 1.167 siêu thị, 254 trung tâm thương mại và hàng nghìn cửa hàng chuyên doanh và cửa hàng tiện lợi) (GSO, 2022).

Tuy nhiên, những tác động của hội nhập quốc tế ảnh hưởng ngày càng sâu sắc đến phát triển thương mại theo hướng bền vững ở Việt Nam. Những mặt hàng xuất khẩu của Việt Nam chiếm vị thế trên thế giới là dầu thô, khoáng sản, dệt may, da giày, đồ gỗ.. Đây là những nhóm hàng thâm dụng tài nguyên, yêu cầu lao động giản

đơn với số lượng lớn, nhưng đem lại giá trị gia tăng thấp. Cơ cấu hàng hoá nhập khẩu chủ yếu từ các thị trường công nghệ trung gian, công nghệ thấp. Cơ cấu xuất khẩu, nhập khẩu theo thị trường diễn biến ngày càng tiêu cực. Xuất khẩu lệ thuộc quá mức vào thị trường thế giới, gây những rủi ro khi có những biến động thị trường. Hệ thống chính sách thương mại còn hạn chế. Chính sách thúc đẩy phát triển thương mại nội địa chưa được quan tâm đúng mức; môi trường pháp lý cho hoạt động kinh doanh chưa hoàn thiện, thiếu đồng bộ. Ngoài ra, Việt Nam tham gia các cam kết quốc tế đặc biệt các FTA thế hệ mới mang tính bị động, chưa tận dụng tốt các ưu đãi trong FTA để thúc đẩy chuyển dịch cơ cấu thương mại theo hướng nâng cao chất lượng, giá trị gia tăng và phát triển bền vững. Hệ sinh thái biển bị ảnh hưởng nghiêm trọng, tài nguyên khoáng sản có nguy cơ cạn kiệt, diện tích rừng tự nhiên đang bị suy thoái và mất đi với tốc độ không bền vững. Hệ thống chính sách về bảo vệ môi trường còn nhiều vướng mắc, bất cập và chưa theo kịp với biến đổi nhanh của thực tiễn, thể chế kinh tế thị trường và yêu cầu của hội nhập quốc tế. Bất bình đẳng kinh tế kéo theo bất bình đẳng về cơ hội, phân phối thu nhập. Do đó, cần xây dựng chiến lược, giải pháp phát triển thương mại theo hướng bền vững ở Việt Nam hiện nay.

Thương mại hiện nay gắn liền với quá trình hội nhập quốc tế ở các quốc gia nói chung và ở Việt Nam nói riêng, và là mũi nhọn của nền kinh tế mở. Chính vì vậy, cuốn sách này nghiên cứu phát triển thương mại được tiếp cận chủ yếu gắn với bối cảnh toàn cầu hoá và hội nhập quốc tế.

Nội dung cuốn sách gồm 5 Chương:

Chương 1: Một số vấn đề chung về phát triển thương mại theo hướng bền vững;

Chương 2: Kinh nghiệm quốc tế và bài học rút ra cho Việt Nam đối với phát triển thương mại theo hướng bền vững;

Chương 3: Thực trạng phát triển thương mại theo hướng bền vững ở Việt Nam hiện nay;

Chương 4: Phân tích và đánh giá thực trạng chính sách phát triển theo hướng bền vững ở Việt Nam hiện nay;

Chương 5: Định hướng và giải pháp phát triển thương mại theo hướng bền vững trong bối cảnh hội nhập quốc tế của Việt Nam;

Tập thể tác giả hy vọng cuốn sách sẽ cung cấp thông tin, tư liệu tham khảo bổ ích cho các nhà nghiên cứu, hoạch định chính sách, giảng viên và sinh viên các trường đại học đang học tập và nghiên cứu về lĩnh vực này.

Trong quá trình biên soạn, tập thể tác giả xin gửi lời cảm ơn đến Ban Giám hiệu Trường Đại học Thương mại, Phòng Quản lý khoa học, Hội đồng khoa học Khoa Kinh tế, Bộ môn Quản lý kinh tế, PGS.TS Phạm Thuý Hồng đã tạo điều kiện để cuốn sách được xuất bản.

TẬP THỂ TÁC GIẢ

PHÁT TRIỂN THƯƠNG MẠI THEO HƯỚNG BỀN VỮNG Ở VIỆT NAM

NHÀ XUẤT BẢN TÀI CHÍNH
Số 7 Phan Huy Chú, Hoàn Kiếm, Hà Nội

Chịu trách nhiệm xuất bản:
Giám đốc - Tổng biên tập
PHAN NGỌC CHÍNH

Biên tập: **NGUYỄN THANH BẮC**
Kỹ thuật vi tính: **NGUYỄN HOÀNG MINH**
Thiết kế bìa: **HOÀNG TIỀN ANH**
Sửa bản in: **MINH HOÀNG**

Mã số ISBN: 978-604-79-3620-5

In 200 cuốn, khổ 14,5x20,5cm, tại Công ty TNHH In và Thương mại Thái Dương, địa chỉ: số 3 ngõ 51 Phú Minh, phường Minh Khai, Quận Bắc Từ Liêm, Hà Nội

Quyết định xuất bản số: 55/QĐ-NXBTC ngày 16/03/2023

Đăng ký kế hoạch xuất bản số: 778-2023/CXBIPH/3-14/TC

In xong và nộp lưu chiểu Quý II/2023.